

Probeer u het eerst nog even zelf

Gezinshulp

Pas na de dood van de oudste zoon krijgt een erkend probleemgezin uit Zoetermeer de hulp die het volgens deskundigen nodig heeft. „Oh nee, als de media hier maar niet achter komen.”

Tekst **Andreas Kouwenhoven** en **Ingmar Vriesema**

Foto's **Ilyv Njikiktjen**

Schoongemaakt huis van Zoetermeers probleemgezin. Links de voormalige slaapkamer van oudste zoon Christiaan die in april overleed. Rechts kat Tijger op het altaartje dat voor Christiaan is gemaakt, en zijn moeder Daniëlle.

Christiaan ligt voorover op bed. Zijn lichaam, stijf en koud, weegt honderdnegentig kilo. In zijn borst zit een etterende wond. Boven hem cirkelen vliegen. Er zit een veeg bloed op de muur en op de vloer liggen hoopjes poep. Poep van Christiaan. Hij deed zijn behoefte op de grond.

Als de politie in de ochtend van 21 april dit jaar het huurhuis in Zoetermeer binnengaat, schrikken ze zich een ongeluk. Van de 22-jarige man die dood op bed ligt, maar ook van de rest van het gezin. In het huis wonen vier licht verstandelijk beperkte kinderen en een moeder en stiefvader met waarschijnlijk eenzelfde beperking. Het stinkt er naar urine. Een hond, een kat en tientallen konijnen en cavia's lopen los door de kamer. Als de agenten een voorraadkast opentrekken, slaat de geur van een stel in ontbinding verkerende konijnen in hun gezicht. „Dit kan niet!”, schreeuwt de agent die de leiding heeft naar de moeder, die nog in shock is. „Deze kinderen moeten nú uit huis. Hoe kunnen jullie je kinderen hier grootbrengen?”

De agent is niet de eerste die schrikten alarm slaat over dit gezin. Al acht jaar maken hulpverleners zich zorgen over de familie. Er zijn meerdere signalen geweest

over verwaarlozing van de kinderen. De gemeente Zoetermeer wist van het gezin af en verschillende hulpinstellingen bemoeiden zich ermee. Toch is er nooit écht ingegrepen, blijkt uit een reconstructie van deze krant. Hoe komt dat?

Rugklachten

Moeder Daniëlle brengt haar dagen door op bed. Dat is al maanden zo. Ze kan niet lopen door rugklachten. Het is een paar maanden nadat ze haar oudste zoon heeft verloren. Ze denkt veel terug aan Christiaan. „Hij kon zo mooi tekenen.” Ze laat een paar kladjes zien. Het zijn acteurs Angela Schijf en Victor Reinier, van zijn favoriete politiserie, *Flikken Maastricht*. Christiaan, het enige kind zonder verstandelijke beperking, keek er naar met zijn jongere broertjes. De jongste is tien, heeft hersenletsel en een laag IQ. De broers van veertien en vijftien hebben een lichte verstandelijke beperking. En dan is er nog een zusje van zeventien, met het syndroom van Down.

Het gezin is heel *close*, zegt Daniëlle. Ze is dolgelukkig dat haar kinderen nog bij haar wonen, na de dood van Christiaan. „En ze blijven hier”, zegt ze. „Als ze worden afgepak, weet ik één ding zeker. Dan rijd ik in mijn rolstoel naar de Rand-

Moeder en stiefvader hebben geen grip op hun enige kind zonder verstandelijke beperking

stadrail, en gooi ik mezelf ervoor. Echt waar hoor, dat doe ik.”

Dat moeder veel van haar kinderen houdt, wil niet zeggen dat ze prettig opgroeien. In Den Haag, waar het gezin tot 2013 heeft gewoond, worden ze gepest op school en op straat. Ze ruiken vies, dragen weken achtereen dezelfde kleren. Ook in Zoetermeer schrikken hulpverleners van wat ze aantreffen. De kinderen slapen op onopgemaakte matrassen die op de betonnen vloer liggen. Er is geen wasmachine. In de achtertuin ligt grofvuil. Konijnen - een hulpverlener telt er veertig - huppelen door het huis en plassen overal. Moeder Daniëlle runt een 'knaagdierenopvang': ze koopt dieren via Marktplaats en brengt ze onder in haar eigen huis. Want ze vindt al die afgedankte dieren zo zielig.

Daniëlle en haar man hebben zich niet laten testen, maar hulpverleners vermoeden dat ze licht verstandelijk beperkt zijn. Dat is de benaming voor mensen met een IQ van 50 tot 85 die in het dagelijks leven stuiten op de ene na de andere onneembare horde. Klok kijken. Plannen. Rekenen. Geldzaken regelen. Zorgen voor de eigen hygiëne en die van de kinderen.

Opvoeden is dan lastig. Bij meer dan de helft van de licht verstandelijk beperkte ouders zijn er aanwijzingen voor verwaar-

lozing of mishandeling van kinderen, bleek in 2005 uit een studie van de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit, waarvoor 1.500 licht verstandelijk beperkte ouders werden onderzocht. Toch zijn ze vaak niet zo hulpbehoevend dat ze in een instelling moeten wonen. Ze moeten het thuis zien te rooien, maar worden dan snel overvraagd. In de steeds complexere maatschappij vragen steeds meer licht verstandelijk beperkten om hulp, schreef het Sociaal Cultureel Planbureau vorig jaar in een rapport.

Daniëlle is één van deze kwetsbare ouders die als opvoeder tekort schiet. Dat blijkt alleen al uit de meldingen die in de jaren vóór 2015 tot drie keer toe het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) bereiken. Het AMK is deel van Bureau Jeugdzorg Haaglanden, dat sinds dit jaar Jeugdbescherming West heet. Tot drie keer toe doet het AMK onderzoek, en even zo vaak concludeert het dat het gezin niet onder wettelijk toezicht van jeugdzorg hoeft te worden gesteld, en dat de kinderen niet uit huis geplaatst hoeven te worden. Er is verwaarlozing, maar niet zo ernstig dat hun veiligheid in het geding is. Bovendien is er ook liefde en warmte in dit gezin. Met wat lichte hulp aan huis moet het gezin het kunnen redden.

Maar juist die lichte gezinshulp verandert de laatste jaren. Gemeenten en hulpverleners lossen de problemen van hulpbehoevenden niet langer zelf op, maar vragen allereerst en expliciet naar wat mensen zelf kunnen, al dan niet met hulp van familie, vrienden of bureaus. Dat beroep op zelfredzaamheid of 'eigen kracht' past in de maatschappijvisie van dit kabinet: in de huidige 'netwerksamenleving', bol van burgerinitiatief, mistaat een al te verzorgende overheid. Alleen al in de memorie van toelichting van de nieuwe jeugdwet valt de term 'eigen kracht' 43 keer. Die visie is via de centralisatie van zorgtaken rechtstreeks in gemeentelijke beleidsplannen terechtgekomen - ook in de zorgparagrafen van het Zoetermeerse coalitieakkoord.

Maar hoe groot is de 'eigen kracht' van licht verstandelijk beperkten?

Wasmachine

Feit is dat Daniëlle en haar man het huis houden niet zelf kunnen bestieren. Daarom krijgt het gezin in oktober 2014 een schoonmaakhulp, Mariska heet ze, die naast haar boenwerk ook nog lekker kookt. Ze mag twee maanden komen, daarna vergoedt de gemeente haar hulp niet langer. Zoetermeer gaat ervan uit dat het gezin, met name de stiefvader en de

oudste zoon Christiaan, dan zelf wel weet hoe het moet schoonmaken.

Een hulpverlener die het gezin ondersteunt bij praktische zaken zoals de aanschaf van een wasmachine, zegt echter tegen de gemeente dat een schoonmaakhulp noodzakelijk is. De hulpverlener benadrukt dat het gezin „niet leerbaar” is - dus niet in staat het schoonhouden van het huis onder de knie te krijgen. De gemeente laat de schoonmaakhulp toch vertrekken. Wel wijst Zoetermeer het gezin er per brief op dat het opnieuw schoonmaakhulp kan aanvragen - maar als het gezin daar niet op reageert, laat de gemeente het erbij zitten.

In de maanden erna glijdt het gezin verder af. Het huis vervuult. Wegens schulden wordt beslag gelegd op het inkomen. Het gezin krijgt maandelijks nog 611 euro binnen, wat neerkomt op 87 euro per gezinslid. Dat is ver onder het bestaansminimum, weten de hulpverleners die zich met het gezin bezighouden. Pogingen verhaal te halen over het lage inkomen, bij de gemeente, bij het UWV, lopen op niets uit. Van de karige inkomsten koopt Daniëlle onder meer afhaalpizza's en roti, en kilo's voer voor haar knaagdieren.

De 22-jarige Christiaan zondert zich af. Moeder en stiefvader hebben geen grip op

'EIGEN KRACHT'-BELEID

Niet iedereen is zelfredzaam

De zelfredzaamheid van licht verstandelijk beperkten is beperkt, zeggen zorgverleners die werken met deze groep. Toch worden zij net als iedereen aangesproken op hun 'eigen kracht': voordat ze hulp krijgen, wordt bekeken wat ze zelf kunnen doen. Woordvoerder Paul Custers van de William Schrikker Groep: „Eigen kracht' is de mantra in de zorg en licht verstandelijk beperkten krijgen daar ook mee te maken. Maar deze mensen hebben vaak geen netwerk om op terug te vallen en kunnen sommige taken gewoon niet zelf doen omdat ze moeilijk leerbaar zijn.”

„Als je blijft koersen op eigen kracht, is dat eigenlijk vragen om problemen”, zegt ook hoofdbehandelaar en

gz-psycholoog Marcel Nardorp van zorgverlener Pluyn. „Mensen kunnen overvraagd worden met taken die ze niet aankunnen.” In sommige gemeenten ziet hij gebeuren dat licht verstandelijk beperkten niet de zorg krijgen die zij nodig hebben. „Ik kom weleens gevallen tegen waarbij ik denk: dat kan dit gezin niet.”

De problemen van het Zoetermeerse gezin uit dit artikel zijn niet uitzonderlijk, zegt Paul Custers. De William Schrikker Groep heeft dit gezin onder toezicht. „Deze familie is voor ons een gewoon gezin binnen onze doelgroep. Het overlijden van Christiaan heeft gemaakt dat deze zaak anders dan anders is geworden. Als dit niet was gebeurd hadden we het een doorsnee zaak gevonden.”

hun enige kind zonder verstandelijke beperking. In joggingbroek en T-shirt slijt hij zijn dagen in zijn eigen kamer, waar de rest niet mag komen. Hij is depressief, en gaat steeds meer eten. Zijn belangrijkste raam naar de buitenwereld is *Flikken Maastricht*. Plannen om naar een tekenacademie te gaan blijven bij plannen. De aansporing om naar de dokter te gaan - hij heeft opgezwollen voeten - negeert hij. Hij slikt de morfine en plaspillen van zijn moeder, die niet bij machte is hem dat te beletten. Een van de hulpverleners probeert hem te bewegen naar een psycholoog of psychiater te gaan. Ook zonder succes. Christiaan heeft geen zorgverzekering omdat hij zijn premie niet betaalt. Ook de huisarts houdt daarom de boot af. „Ik kwam gewoon niet verder”, zegt een hulpverlener. „Bij instanties waar ik aanklopte, was het een aanenschakeling van: dit kan niet, dat mag niet.”

Daar komt bij dat Christiaan meerderjarig is. Zijn weigering om hulp te zoeken is in elk geval wettelijk - een te respecteren keuze. Als het gezin een gezinsvoogd toegewezen had gekregen, zouden de ouders verplicht geweest zijn diens adviezen op te volgen, en hadden zij wellicht meer kunnen doen. Maar zo'n regisseur ontbreekt in dit gezin al jarenlang.